

Koeru Keskkool

KALASTAMINE JÄRVA- JA JÕGEVAMAAL

Uurimistöö

Autor: Robin Ringmets, 11. klass

Juhendaja: Marika Nagla

Koeru 2020

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. KALAPÜÜGI AJALOOST	4
2. KALAPÜÜGIRIISTAD	6
2.1. Suvel kasutatavad püügiriistad	9
2.2. Talvel kasutatavad püügivahendid.....	14
3. KALASTAMINE JÄRVAMAAL.....	17
4. KALASTAMINE JÕGEVAMAAL	21
4.1. Endla järv	21
4.2. Sinijärv	23
4.3. Põltsamaa jõgi	25
5. KALAMEHEJUTUD VANAISAGA	28
KOKKUVÕTE	32
KASUTATUD MATERJALID.....	33
LISA 1. INTERVJUU KÜSIMUSED	35

SISSEJUHATUS

Paradoksalane see ju on, kuid nüüdisaegse huvikalastuse ajendiks ei ole sedavõrd kala saamine, kuivõrd kala püüdmine. Kui võtta kala vaid toiduna, siis märksa odavam on osta poest töönduslikult püütud või kasvatatud kalu, kui ise neid püüdma minna – need kalalkäigud, mil kalasaak poehindadesse arvatuna teeb tasa või ületab kalalkäigu kulud, on üsna harvad ja targem on niisugusest arvestamisest loobuda. Kasu, mida kalastaja püügipäevadest saab, on hoopis sügavam. (Koržets, 2003)

Inimese elukeskkond, tegevusalad ja ühiskondlikud suhted on muutunud märksa kiiremini kui inimese loomus: inimene elab tehiskultuuri, omaenese loodud reaalsuses ning ei taju enam seda esmast, suuremat tegelikkust, loodust, kõiksust. Ta on sellest võõrandunud. Ta on tsiviliseeritud ja kultuurne, kuid tihtipeale ei tunne ennast õnnelikuna. Tal ei ole sidet seбивast inimühiskonnast suurema ja kõrgemaga. Piltlikult üteldes võib just õngenöör olla selleks sidemeks, kesknärviks, mis taastab sideme tolle meist suurema ja võimsamaga. (Koržets, 2003)

Uurimistöö pealkiri on „Kalastamine Järva- ja Jõgevamaal“. Valisin antud teema, kuna tegelen isa ja vanaisa eeskujul harrastuspüügiga.

Töö koosneb viiest peatükist. Esimeses peatükis käsitlen lühidalt kalapüügi ajalugu, teises annan ülevaate kalapüügivahenditest. Kolmandas annan ülevaate kalapüügist Järvamaal, neljandas kalastamisest Jõgevamaal ja viimases peatükis on vanaisa meenutuseid kalaretkedest, meeldejäävamatest hetkedest ja püügiriistade muutustest ajas.

Töö eesmärgiks on anda ülevaade püügivahenditest ja -viisidest, kalastajate meelispüügi-paikdest Järva- ja Jõgevamaal ning kalastusvahendite muutustest.

Materjali töö koostamiseks kogusin ajalehe artiklitest, raamatutest, internetist ning viisin läbi intervjuu oma vanaisa Rein Ringmetsaga (Lisa 1).

1. KALAPÜÜGI AJALOOST

Kalapüük on inimkonna jaoks nii ürgne tegevus, et sellel ei olegi algust. Vanimateks püügivahenditeks olid ahing, õng ja võrk (Joonis 1). Narva lähedalt Siivertist on leitud hilisesse mesoliitikumi kuuluv lapik võrgukivi selle ümber seotud niinest võrgusäilmega ning männikoorest võrgukäba – võrke pandi vette juba seitsme tuhande aasta eest, küllap siis ka õngitseti, ehkki levinumad näikse olevat ahingu- ja õngepüük kalade kudeajal ning niisugused erivõtted nagu kala põrutamine läbi jää või hapnikunäljas järve jäässe raiutud august kalade kahvaga väljaammumine. (Koržets, 2003)

Joonis 1. Kalamees 1953. aastal Väinjärvel (Joonuks, 1953)

Meie aladel saab õngepüügist kõneleda alates kiviajast, kui pärast jääaega loodusolud paranesid ja asustus levis mandrijääst vabanenud aladele. Leitud luukonksusid vaadates näeme, et need sarnanevad pigem pisikestele landikestele kui nüüdisaegsetele õngekonksudele (Joonis 2). Seetõttu tasub oletada, et n.ö sikutipüük oli kiviajal levinumgi sellest, mida praegu õngitsemisena mõistame. Õngekonke valmistati ka puust. Alles pronksiaajal hakati konksude tegemiseks pehmest tinast ja vasest kõvemat sulamit valmistama. (Koržets, 2003)

Joonis 2. Kiviajast pärit luuõnged (Koržets, 2003)

Me ei tea, millal ja kus kujunes välja nõ klassikaline käsiõng – ritv, nõör, ujuk, raskus ja konks, kuid selle vanus on mõõdetav aastatuhandetes. Tõsi, niisugune õng püsis püsis kogu aeg tagaplaanil, kuivõrd ahing ja võrk olid produktiivsemad, kuid õng oli nende kõrval pidevalt olemas. (Koržets, 2003)

Kui kiviajal oli kalastamine kõigile omane tegevus, siis noorema kiviaja lõpust alates algas aastatuhandeid kestev jagunemine: ajapikku tekkisid kalurid, nende kõrvale talunikud, kes ühitasid põllupidamist kalapüügiga ning tekkisid ka ühiskonnakihid, kel kalapüügiga enam üldse pistmist polnud. Niisugune on see pilt praegugi, selle olulise täiendusega, et juurde on tulnud väga suur grupp inimesi, kes tegelevad kalapüügiga sellest tegevusest saadava naudingu pärast – huvikalastajad. (Koržets, 2003)

2. KALAPÜÜGIRIISTAD

Kalapüük sobib kõigile, kel on selleks soov ja tahtmine. On kalamehi, kes eelistavad käia kalal üksinda, aga käiakse ka paarikaupa. Püütakse kaldalt, sillalt, paadist – kõikides loetletud kohtades on võimalik kala saada. Kala saamise eelduseks on vaikus kalapüügi ajal. Kalastada võib igal ajal, aga hea rannailm pole sugugi nii hea kalapüügiilm. Parimad ajad kalastamiseks on varahommikul ja õhtu poole, see on seotud vee hapnikusisalduse ja temperatuuriga. (Tammik, 2020)

Enne kalapüügi alustamist peab selgeks tegema mõned algtõed (keeluajad, püügipiirangud, millist kalapüügivarustust on vaja, kalastusloa/kaardi vajalikkus jms), selleks sobivad nii erinevad kalapüügiraamatud kui ka veebilehed. Keda ja millal püüda, kuhu maksta harrastuskalapüügi tasud jms, leiab veebiaadressilt www.kalastusinfo.ee, lisaks on väga palju informatsiooni kalameeste foorumis www.kalale.ee. Kalapüügipiirangute rikkumise eest võib kalameest oodata kopsakas rahatrahv. (Tammik, 2020)

Harrastuspüügiõiguse omandamise alused on palju muutunud. Vene ajal andis õiguse harrastuslike vahenditega püüda kalasportlasele pilet, mille sai üksnes spordiühingusse astudes. Ilma selleta oli kalapüük lubatud vaid lihtkäsiõngega. Niisugusel süsteemil oli mitmeid plusse – näiteks võimaldas see teatud ulatuses hoida kontrolli all röövpüüki ja aitas kaasa kalapüügil kehtinud seadustest kinnipidamisele. Asstast 2010 on kalastusõiguse omandamine muutunud enneolematult lihtsaks. Õiguse kasutada kalapüügil harrastuslikke vahendeid annab harrastuspüügiõiguse tasu ning viimast saab maksta kodunt lahkumata nii üle interneti kui ka laiatarbekaubaks muutunud mobiiltelefoni abil. (Mae, Kask, 2010)

Õngitsemise juures on kala saamiseks kaks võimalust – kas minna ise kala juurde või tuua kala enese juurde. Kalapaiga äraarvamine on kalastamise juures üks keerulisemaid, ent ka loomingilisemaid asju. Tuttaval veekogul on meile abimeheks varasemad kogemused. Mõnikord ei ole neist aga kasu – kala lihtsalt ei ole seal, kus ta varasemalt on olnud. Võõrale veekogule minnes on tihtipeale just vaist see, mis soovitab meil ühes või teises kohas õnge vette heita. Uute veekogude peal käimine näitab kalamehele tihtipeale kätte meie kalastusoskuste

üheülbalisuse, vabastab meid stamplikust lähenemisest kalapüügile, lisab teadmisi ning arendab oskusi ja vaistu. Kalaotsingu lähemat käsitlemist võib laustada kalamehetarkustega (Joonis 3). (Koržets, 2003)

Joonis 3. Kalamehetarkused (Koržets, 2003)

Põhimõtteline muutus on toimunud suhtumises püütavasse kalasse kui saaki. Vene ajal oli kalasaagil oluline osa toidulaua rikastamisel, sest poodidest ja turgudelt polnud peale räime muud värket kala eriti saada. Tänapäeval on nende kalameeste hulk, kes lähevad kalale toidu

hankimise eesmärgil, juba tugevalt vähemusse jäänud – kala on odavam osta poest või turult. Selle raha eest, mis kulub varustusele, transpordile, söötadele, kalstuslubadele jne, saaks sama kala osta ja süüa mitu head aega. Saak ei ole kalapüügi juures enam esmatähtis, ehkki päris tühjade kätega ka koju minna ei taheta. (Mae, Kask, 2010)

Kalapüügiriistu on väga mitmesuguseid. Mõned on niisugused, millega tohivad püüda ainult kutselised kalurid, näiteks igasugused noodad, võrgud, mõrrad, traalid, unnad, ridaõmged ja muud suurtel veekogudel kasuattavad püünised. (Elango, Lett, 1978)

Püügiriistad, mida kalastaja kasutab, jagunevad aktiivseteks ja passiivseteks. Aktiivseteks nimetatakse niisuguseid kalapüügiriistu, mis sunnivad kalastajat pidevalt tegutsema. niisugused on spinning, lendõng, tirk, ujukiõng, vedruõng, õimeõng, krunda, vedel jt. Mõni püügiriist võib kasutamiskiisist sõltuvalt olla aktiivne või passiivne, näiteks põhjaõng ja ujukiõng. Kui need aktiivse püügiviisi vahendid järelevalveta jätta, osutuvad nad passiivseteks, isepüüdvateks. Enamikul püügiriistadel on ehituses palju erinevusi ja erinevaid detaile. (Elango, Lett, 1978)

Võrreldes Vene ajaga vaatab ilmselt kapitaalseim muutus kalameestele vastu poelettidel. Omas ajas kaasaegse kalavarustuse kättesaadavus oli Vene ajal suurim probleem, millega tollastel kalameestel kokku tuli puutuda. Pideva defitsiidi tingimustes ei olnud saada korralikke õnge-ega spinninguritvu, rulle jm kvaliteetset varustust (Joonis 4). Ka lantidega olid lood kehvad ja vähesed töötavad mudelid kadusid lettidelt kiiresti. Vähene Lääne päritolu importkaup, mis kaubandusvõrku jõudis, jagati enamasti laiali juba „leti all“ ja kui midagi siiski ka poodisesse müügile jõudis, põhjustas see tänapäevases mõistes uskumatult pikki järjekordi. (Mae, Kask, 2010)

Joonis 4. Veneaegne ritv ja Nevskaja ketas (Kalale, 2017)

Ehkki defitsiit oli krooniline ja varustus nadi, ei jäänud seepärast kalad püüdmata. Kõik see nõudis lihtsalt rohkem osavust, füüsilist vastupidavust ja üsna sageli nutikust, et olemasolevatest asjadest viimane välja pigistada. (Mae, Kask, 2010)

2.1. Suvel kasutatavad püügiriistad

Suvel saab kalastusrõõme nautida mitmel erineval viisil – aerutades paadiga või matkates mööda jõekallast. Saagi tabamiseks kasutatakse erinevaid püügiriistaid ja -tehnikaid. Enim kasutatavad püügivahendid on spinning ja käsiõng, mis on soodsa hinnaga ja lihtne kasutada. Kalamehed kasutavad kala püüdmiseks ka lendõnge, kuid see on hinna poolest kallim ja püügitehnika keerulisem.

Sõltuvalt kalaliigist, mida püüda soovitakse on tarvis vastavat nõõri, tamiili, ritva ja lanti (Joonis 5). Tänapäeval valmistatakse tohtul hulgal erinevate kalaliikide õngitsemiseks mitmesuguseid lante. Ahvena püügiks kasutatakse enamasti pöörlevat lanti, kuid kasutatakse ka propperit, silikonlanti ja voblerit. Haugi, kes on Eesti veekogude levinuim kala, püügiks kasutatakse tugevamat tamiili ja suuremaid lante. Selle kala tabamiseks tuleb ridvale kinnitada tross, ilma selleta hakkab kala tamiili läbi hammustama ja lante ära viima.

Joonis 5. Landid, nõõr ja tamiil (Erakogu)

Spinninguridvad jagunevad ühe- ja kahekäeritvadeks (Joonis 6). Neid valmistatakse liimita ja liimitud bambusest, metallist või plastmassist. Normaalse ühekäeridva pikkus on 1,5 – 2,0 meetrit. Need ridvad on kerged, lühikese kork-, plastmass- või puitkäepidemega. Ritv on ühe

või kahejätkuline. On ka 3 m pikkusi kolmejätkulisi ritvasid, kuid nendega on kalastamine väga tülikas, pealegi rikuvad arvukad ridvajätkud selle tasakaalu ja ta õiget painet. Kahekäeridva käepideme pikkus peab olema 55 – 60 cm. Kalastusalastes teostes soovitatakse väiksemate kalade püügil kasutada lühemat ja kergemat ritva, suuremate kalade püügil aga pikka (3 – 4 m) ja rasket ritva. (Elango, Lett, 1978)

Joonis 6. Spinning (Erakogu)

Lihtkäsiõng õiguslikus tähenduses on kalapüügivahend, millega Eestis tohib avalikust veekogust püüda püügiks lubatud liiki ja mõõdus kalu püügikeeluta ajal igapäevase alusel tasuta, ja see koosneb ridvast, kuni ridva 1,5-kordse pikkusega õngenööri, selle otsas olevast üheharulisest konksust ning võib olla varustatud raskuse ja ujukiga (Joonis 7). Kui lihtkäsiõngega püütakse igapäevase alusel, tohib korraga kasutada vaid üht lihtkäsiõnge ning sellega kasutada vaid looduslikku sööta (nt vihmaussid, vaglad, tõugud, putukad). Lihtkäsiõnge ridval ei ole rõngaid, noogutit, hasplit ega rulli, kas või ühe elemendi neist lisamine muudab õnge käsiõngeks, mis kuulub juba harrastuspüügivahendite hulka ning mille kasutamine eeldab vastava püügiõiguse olemasolu, mis on üldjuhul tasuline. Harrastuspüügiõiguse olemasolul võib korraga püüda kuni kolme lihtkäsiõngega, samuti võib siis kasutada ka tehissööta või toidupalakesi (saiatükke, nätsutist, herneid, tatart jne). Osad kalamehed peavad lihtkäsiõngedeks ka kalapüügieeskirjade lihtkäsiõnge mõistele mõne parameetri (nt õngenööri

suurem pikkus, suurem konksuharude arv või amortisaatori olemasolu) põhjal mitte vastavaid ilma rullita käsiõngi. Seega igameheõiguse kasutamisel tuleb juhinduda kalapüügieeskirja nõuetest, mitte lihtsalt sellest, kuidas keegi mõnd õngetüüpi nimetab. (Käsiõng, 2020)

Joonis 7. Lihtkäsiõng (Erakogu)

Käsiõng (ka rulliõng, kaugõng), õngpüünis, mida läbi aegade on käsitletud laiema ja kitsama. Kõige laiemas mõttes on see olnud peaaegu igasugune õngekonksudega püügivahend, mida saab käsitleda üks kalastaja – mõiste alla on mahtunud nii lihtkäsiõng, rulliga käsiõng, sikuti, kirbuõng, spinning jm. Mõiste on muutunud ka kalapüügieeskirjas, kuivõrd on muutunud nende püügivahendite loetelu ja kirjeldus, millega kalastamine käib igaüheõiguse alla. Praegu kehtiva eeskirja põhjal on käsiõng õngpüünis, mis koosneb ridvast, ujukist või noogutist, õngenööri ja kuni kolmest üheharulisest konksust või kirptirgust ning võib olla varustatud ridvarõngaste, raskuse ja rulli või haspliga. (Käsiõng, 2018)

Niisuguse definitsiooni puhul on käsiõngena käsitletav ka talvine kirbuõng. Muudatus kehtestati 1990ndate teises pooles ja selle ajendiks oligi taliõnge (kirbuõnge) väljatoomine igaüheõiguse alt, kuivõrd talvine kalapüük Peipsil ja Pärnu lahel oli selleks ajaks saavutanud kontrollimatu ulatuse. (Käsiõng, 2018)

Lisaks taliõngele mahutuvad käsiõnge mõiste alla pika ridvaga noogutiõng, elussöödaõng ja enamusel juhtudel ka põhjaõng (tonka), kui selle puhul on kasutatud õngeritva. Põhikujul on käsiõng mõistatud kui niisugune ujukõng, millega on võimalik heita rakendus püüdjast märksa kaugemale kui püügil lihtkäsiõngega – sellega on võimalik läbi viia nn kaugõngitsemist. (Käsiõng, 2018)

Käsiõnge (Joonis 8) puhul võib kõnelda ka erinevatest ridva- ja rakendusetüüpidest nagu match-õng, inglise õng, bologna õng, pommõng ehk sbirolino-õng jm, põhjaõnge/käsiõnge puhul aga näiteks ka *feeder*-õngest. Püügiks käsiõngega peab olema omandatud harrastusliku kalapüügi õigus. (Käsiõng, 2018)

Joonis 8. Käsiõng (Erakogu)

Lendõngitsemise idee on ahvatleda kala napsama tehisputukat, mille sisse on peidetud õngekonks. Lendõng ise koosneb, rullist, põhjanööri, heitenööri koos lipsuga ja kunstputukast (Joonis 9). Ridvaga antakse raskele heitenööri algkiirendus, mis viib omakorda kaasa kerge lipsu koos putukaga. Putukas langeb õrnalt veepinnale ning püük võibki alata. (Emajõe Nupuklubi, 2006)

Joonis 9. Lendõng (Erakogu)

Võrreldes muu maailmaga võib püügitingimusi Eestis lugeda komplitseeritumateks, kuna meie jõekallastel kasvab palju puid ja põõsaid. Uljalt ja ettevaatamatult heitenööri lennutades võib putukas kergesti okstesse takerduda. Seetõttu peab lendõngemees tundma sobivamaid jõelõikusid, mida leidub meil piisavalt. Head heitepositsioonid (piki jõge) saadakse ka jões kahlates. Eesti oludes on suureks abiks ka rullheide, kus heitenöör lendab vaid kalastajast ettepoole. (Emajõe Nupuklubi, 2006)

Kaasaegse lendõngepüügi (just nimelt kaasaegse, sest teatavasti on selle harrastusega tegeletud Eestis ka Teise maailmasõja eelsel ajal) pioneere võib kohata mõne ürgilmelise ja puhtaveelise jõekese või oja kallastel ning kärestikes. Kuna püügikaladeks on valdavalt lõhelised (jõeforell, meriforell, lõhe), siis kalapüük sarnaneb rohkem jahtimisele ning on seetõttu äärmiselt põnev. Lendõngemees ei passi pikka aega ühel kohal. Tuleb hinnata jõelõike, otsida kalade peidupaiku ning leida sobivaid heitekohti. (Emajõe Nupuklubi, 2006)

Põnevamad püügiajad on hiliskevad ning suvi, kui jõeforell toitub veepinnale sattunud putukatest. Siis on tegu tõelise küttimisega – kalamees jälgib varjunult veepinda ning üritab leida toituvat kala. Alles siis, kui forell on oma asukoha reetnud (veeringid ja vaikne sulpsatus),

jätab kalamees asupaiga meelde ning hakkab kalani hiilima. Kui on võimalik läheneda kaldalt, üritatakse endiselt olla varjunud – vahepeal võib ette tulla isegi roomamist. Tihtipeale on jõeke või oja nii madal, et lendõngemees saab liikuda mööda jõge, kandes veekindlaid kahlamispükse ning libisemiskindlaid, vilttallaga saapaid. Vööni vees olles saavutatakse ka parimad heite- ja varjepositsioonid. (Emajõe Nupuklubi, 2006)

2.2. Talvel kasutatavad püügivahendid

Külmade tulles lõpetavad paljud kalaliigid toitumise, kogunevad suurtesse parvedesse ja heidavad sügavatesse paikadesse talvituma. Nad on sellal anabioosi seisundis (elutegevuse maksimaalne lakkamine selle taastumise võimalusega). Teistel kaladel langeb tugeva jahtumise ja hapnikupuuduse tõttu toitumise aktiivsus. Nad muutuvad loiuks, liiguvad aeglaselt ühest kohast teise, otsides soodsamaid elutingimusi, ei toitu eriti innukalt ja lepivad sellega, mis nina alla juhtub ning ei nõus kättesaamiseks energia kulumist. Talikalastajatele on see kõik hästi teada ja püügivõtted, söödad ning „mäng“ peab talipüügil vastama kalade talvisele käitumisele. Söödad on minimaalse suurusega ja neid mängitatakse aeglaselt. Vaid esimese jää ajal on mõnedel kaladel, näiteks ahvenal, ablas võtt. Kala püüaks siis justkui kiiresti koguda rasva enne pika talve saabumist. Möödub aga mõni päev ja jääkihi paksenedes raugneb võtmine peaaegu olematuks. Üksnes luts tunneb ennast talvetingimistes suurepäraselt, vitsutab süüa ning paljuneb. (Koržets, 2003)

Talvine kalapüük kirptirguga (teisisõnu marmõssi/kirbuga) – see on üks vähestest tegevusaladest, mis on võitnud peale eurooplaste ka ennast armastavate Ameerika kalameeste südamed, kelle arvamuste järgi on kõik maailmas nende leiutatud (Joonis 10). Kaasaegne kirptirguga püügitehnika on viidud peaaegu täiuslikkuseni. Kahjutundega tuleb konstateerida fakti, et sportlik kirptirguga püük on tavalise harrastuspüügiga tegeleva kalamehe püügitehnikast kaugele ette jõudnud. (Talipüük, 2011)

Joonis 10. Kirptirgud (Kalaportaal, 2011)

Püügi edukus sõltub väga paljuski veekogu tundmisest. Kuna kala armastab elutseda madalike, veekogu kõrgendike, järskude sügavuse muutuste ja veevoolu treppide jalamitel, siis hea saagi saamiseks tuleb selliseid kohti osata leida. Selliste kohtade luuretaktika seisneb suurel hulgal jääaukude puurimises ja nendes veekogu sügavuse määramises tegemaks selliselt kindlaks veekogu põhjareljeefi ebataasasused. Saadud tulemuste analüüsimisel tuleb umbkaudselt määratleda veealuste kõrgendike asukohad ja sügavamate kohtade paiknemine. Edasi tuleb oletatavates kohtades puurida mõned kontrollaugud, sest väga tihti juhtub nii, et kõrgem ala on kõigest meetrise diameetriga. Reeglina armastavad kalad koguneda just sellistele madalikele. (Talipüük, 2011)

Talvelandid ehk sikutid, mis on mõeldud ahvenapüügiks, on olemas peaaegu igal kalamehel (Joonis 11). Enamus püüab ahvenat talvel landiga ainult esimese ja viimase jääga, aga see on tegelikult väga lühike aeg. Pärast südatalve saabumist, esimese ja viimase jää vahel ei kasuta tavaliselt kalamees talve lante, kuna peab neid väheefektiivseteks. (Talipüük, 2011)

Joonis 11. Kalapüük sikutiga (Kalaportaal, 2011)

Tegelikult ei jää sikutipüük sugugi alla harrastuskalameeste kirptirgu püügile, isegi kõige karmimal südatalvel. Kohati on selline püük isegi söödastatud kirptirgu püügist saagirohkem. Loomulikult saavutatakse edu suure töö ja vaeva nägemisega, töötades välja maksimaalselt efektiivse landi ja püügitehnika. Talvine püük sikutiga on omaette kirg. Selline püük kisub endaga niivõrd kaasa, et eneselegi märkamata, kui olete korragi proovinud, jääb see külge kogu eluks. Nii mõnigi kalamees ei võta peale sikutiga püügi selgekssaamist tavalise kirptirguga püügiriista enam kunagi kätte. (Talipüük, 2011)

Eestis kasutavad peamiselt Peipsi kalurid talvel karakatitsat. Karakat ehk karakatitsa (vene sõnast *капакамуца*) on jääl sõitmiseks mõeldud kolme või enama rattaga mootorsõiduk (Joonis 12). Karakatid võeti kasutusele Peipsi järve ääres 1980. aastate teisel poolel, kui järvel käimiseks ehitati esimesed mootorratastel põhinenud kolmerattalised sõidukid. Kallaste vallavalitsus korraldab iga aasta Kallaste Karakatitsa, mis toimub veebruaris. Korraldatakse sõidukite paraadi ning autasustatakse parimaid. Hinnatakse sõidukite tehnilist teostust, eripära ja väljanägemist. Kohalikud turismitalud pakuvad sõitu karakatitsaga Peipsi järvel, nõ järvesafarit. (Karakat, 2020)

Joonis 12. Karakatitsaga Peipsi jääl (Vrooom, 2010)

3. KALASTAMINE JÄRVAMAAL

Eesti järvede nimestiku ja põhikaardi andmeil on Järvemaal ainult 41 seisveekogu (looduslikud järved ning tehisjärved kokku), neist suurim ja tuntuim on Koeru lähedal olev Väinjärv, mille pindala on 41,5 ha, keskmine sügavus 5,6 m ja suurim sügavus 11,5 m. ülejäänud järved on väiksed, suhteliselt madalad ja väikese veevaruga. Looduslikud järved saab jaotada asukoha ja järvenõo järgi mineraalmaa- ja soolajärvedeks. Viimased on koondunud Kõrvemaale. Kõrvemaa järvedest erandid on Matsimäe Pühajärv ja Kaanjärv, mis on kujunenud pseudokarstilistesse lohkudesse, ning Jäneda lähedal asuv Kalijärv, mis on jääajajärgse jääpaise jäänuk. (Pae, Sokk, 2007)

Järvemaa ainulaadseimateks veekogudeks võib nimetada allikajärvi, millest suurimad on Roosna-Alliku, Jäneda, Prandi ja Esna. Esna allikajärv asub kõige lähemal Pandivere kõrgustiku keskosale. Toitudes Pandivere ülemiste põhjaveekihi veest, jääb ta veevaestel aastatel kuivaks. Neist väiksed, kuid tuntud allikajärved olid Norra ja Vodja mõisa juures. (Pae, Sokk, 2007)

Järvemaal väärivad kalastuskohtadena esiletõstmist Väinjärv, Tarbja paisjärv, Türi tehisjärv ja Pärnu jõgi. (Koržets, 2003)

Kesk-Eestis Järvemaal peibutab kalameest maakonna pärl Väinjärv oma selge vee, priskete ahvenate ja rohkete teistegi kaladega. Väinjärv meenutab oma kujult võileiba, koosnedes kahest sügavamas vaondis asetsevast osast ja neid veevälja keskosas eraldavast madalaveelisest seljandikust, millel kasvab kõrkjastik. Seljandik jätkub mõlemal suunal ja muutub varsti kitsasteks poolsaarteks. Seega on kaldavööndit Väinjärves tunduvalt suuremal alal kui mõnelgi teisel sama suurel väikejärvel. (Krause, 2014)

Kuigi Väinjärv (Joonis 13) asub Pandivere kõrgustiku lõunaosas, on siin märkimisväärne suurvee mõju, sest sel ajal jäävad roostikusaar ja poolsaared vee alla ning hiljem vee alanedes liitub läänepoolne saar keskmise roosaarega. (Krause, 2014)

Joonis 13. Väinjärv (Erakogu)

Kirjanduses on märgitud, et suurveekiht järvel võib mõnel aastal ulatuda kuni 13,2 m. Olulise veetäienduse saab Väinjärv arvukatest põhjaallikatest, eelkõige asuvad need läänepoolses järveosas. Väljavool toimub aga Preedi jõe kaudu. Viimase 80 aasta jooksul on Väinjärv kaotanud ligi veerandi oma pindalast. Praegu mõõdetakse veepeegli suuruseks ainult 35,9 ha kunagise 46,5 ha asemel. Sellegipoolest on järv sügav, kuigi mõnekümne aasta eest looditud suurim sügavus 11,5 m on praeguseks veidi vähenenud. (Krause, 2014)

Kuigi Väinjärv on tüüpiline eutroofne veekogu ja sellele toitelisuse tüübile omase kalastikuga, eristub seejuures olulise faktorina vee läbipaistvus, mis kunagi on ulatunud isegi nelja meetrini (Joonis 14). Päikesepaistelise ilmaga on vee läbipaistvus praegu 2,5 kuni 3 meetrit. Kallas süveneb järsult ja sügavamates piirkondades on vesi kihistunud – ka suvel on põhja lähedal võrreldes pinnavee temperatuuriga oluliselt külmem ja samuti hapnikuvaesem. (Krause, 2014)

Joonis 14. Väinjärve vesi paistab silma oma hea läbipaistvusega (Palm, 2011)

Järv on kaldavööndis väga taimeistikurikas ja pakub kaladele ka häid varjepaiku. Tänu põhjaallikatele ei jää järv talviti ummuksisse. Samas, katsepüügil olnud nakkevõrkudesse jäänud lagunevad taimeosad lõhnasid ebameeldivalt, andes märku, et suvel-sügisel järvepõhjal lagunema hakkavad taimed on kasutanud ära osa hapnikust. (Krause, 2014)

Väinjärv on olnud kalarikas, põhilised kalad ikka meie vetes tavalised latikas, ahven, särg ja haug. Nõukogude perioodil saadi siit teadaolevalt ka koha, säinast ja forelli. Järve majandas siis Paide kalastajate klubi ja kalapüügile kehtisid ka piirangud, mis lubasid näiteks kala püüda vaid päeval ja ainult kaldalt, kasutades ainult lihtkäsiõngesid. (Krause, 2014)

Kalamees Maiko Tippi sikutas 2011. aastal Väinjärvest välja 7,8 kilo kaaluva ja 101 cm pikkuse haugi (Joonis 15). Tippi senine rekordkala pärineb samuti Väinjärvest: viis ja pool aastat tagasi tõmbas ta välja neljakilose haugi. „Räägitakse, et järves ujub ka 12kiloseid hauge, nii et on, mida veel püüda,“ sõnas ta. (Reinberg, 2011)

Joonis 15. Maiko Tippi Väinjärvest püütud haugiga (Erakogu)

Väinjärvest on püütud silmapaistva suurusega ahvenaid (kaalurekord 1,77 kg) ja ka 2-3-kilosed linaskid olid tavaliseks saagiks. Väinjärve kalasaagikust ei peetud suureks ja järve majandati kui latika-haugi-veekogu. (Krause, 2014)

Koeru piirkonnas tegutseb MTÜ Koeru Kalandus- ja Matkaklubi, mis alustas tegevust 2016. aastal, mil juhatuse liige Jaak Tammik selle asutas. Koeru Kalandus- ja Matkaklubi on loodud eesmärgiga arenda Koeru piirkonnas loodussäästlikku matka- ja harrastuskalapüügitegevust ja -traditsioone, esindada ja kaitsta oma liikmeskonna huve. Liikmeid on klubis 20. Klubi on igal

aastal korraldanud erinevaid kalapüügivõistlusi, matku, loodusmänge lastele jms. (Tammik, 2020)

4. KALASTAMINE JÕGEVAMAAL

Jõgevamaa on heade õngitsemisvõimaluste ja suhteliselt kalarikaste veekogude piirkond. Neist märkimisväärsimad Peipsi, Endla, Kuremaa ja Kaiavere järved, Pedja ja Põltsamaa jõed. (Koržets, 2003)

4.1. Endla järv

Endla Looduskaitsealal asuvat Endla järve peetakse õngitsejate Mekaks (Koržets, 2003).

Kärdest 4 km lääne pool helendab keset soostikku muistenditest kuulsaks saanud Endla järv (Joonis 16). Järve absoluutne kõrgus on umbes 75 m, teda piiravad põhja poolt Linnusaare raba, läänest Endla raba, idast kaasikualune raba, mujal aga madal- ja siirdesood. Ainult kirde pool on kallas kõvem, sealt ulatub järve võsaga kaetud poolsaar, millel on mütoloogiast tuntuks saanud Juta kivi (läbimõõt 2 m). Samast poolsaarest idas asub ilusa puisniiduga kaetud mineraalmaasaar. (Endla järv)

Joonis 16. Kalastajad Endla järvel (Janowits, 1927)

Muistendi järgi on Endla tekkepõhjuseks uppunud Endlit leinava Juta pisarad. Vähe tuntud legend räägib Kärde hiietarga tütre Jutast, kes põgenenud ristirüütlite maaletuleku ajal teda kimbutava munga eest salateed mööda Endla järve äärde. Tagaajaja noolest surmavalt

haavatuna langenud Juta kivilt vette. Taara saatnud taevast tulekera, mis kärgatusega kivi lõhestanud ja munga hundiks moondanud. Taara käsul pidavat sureva Juta kaebehääl kostma järeltulevatele põlvedele selgetel kuupaistelisel augustiöödel. Veel meie sajandil olevat seda kuulnud. Nüüd ulatub järve vesi harva kivini. Ehk sellepärast ei kosta enam salapäraseid karjeid. (Endla järv)

Kärde ja Tooma küla vahelt Rebassaare lähedalt leidsid teetöölised 1959. aastal pakktee. Võib-olla oli mujalgi rabades salateid, mida mööda teadjad hädaohu korral kiiresti järve äärde jõudsid ja sealt paadiga veelgi kaugemale. Aasta-aastalt kõrgemaks kasvav turbakiht varjab saladusi. (Endla järv)

Endla järve asend ja suurus on alatasa muutunud. Alates substantilisest perioodist on järv pealetungivate rabade mõjul lõuna ja ida suunas mõnevõrra laienenud – lainete pealetungimisest maismaale räägivad kalda ääres säilinud kännud. Järve veetaset on kahel korral alandatud. Esmakordselt tegi seda mõisnik 1872. aastal, lastes kaevata Räägu ehk Uuskanali (Uusjõe) ja madaldades järve taset mõnikümmend sentimeetrit. Teistkordselt alandati veepinda soouurijate eestvõttel 1949-50. aastal, milleks Uusjõe süvendati 1 m võrra. Selle tagajärjed olid madalaveelisele ja saarterikkale Endla järvele hukatuslikud. Järve veetase langes 0,8 meetrit, veepeegel aga kahanes 415 hektarilt 180 hektarile, sügavus kahanes 3,1 meetrilt 2,4 meetrini (kõige sügavam koht on järve põhjaosas). Kadusid viis saart, mis liitusid kaldaga. Täiesti kuivaks jäi Endlast läänes paiknenud ligi 50 ha suurune Sinijärv. Alles 60-ndate aastate lõpul sulges rühm loodusesõpru ja kalamehi osaliselt väljavoolu Endlast ning vesi järves hakkas jälle tõusma. Uuesti tungis vesi ka Sinijärve. (Endla järv)

Endla järve kaldad on mudased ja turbased, ainult Juta kivi juures on veidi liivast ja kruusast kallast. Järve põhjasetteks on liivsavi või saviliiv ja selle kuni 2,5 m paksune sapropeelikiht – viimasel lasub 1,4 m turbamuda. Kohati on muda all kuni 3 m paksune järvelubjakiht, mis paljandub järve põhjakaldal. Tuultest aetuna ujub järvel väikesi saari. (Endla järv)

Endla on läbivoolujärv, millesse suubuvad kirdest Tulijärvest tulev Mustjõgi, lõunast Endlaküla peakraav, kagust Kärde kanal ja mitmed väiksemad kraavid. Juta kivi juures on paar allikat. Väljavooluks on Uuskanal, mis viib Põltsamaa jõkke. (Endla järv)

Järve vesi seguneb ja soojeneb suvel põhjani ning on hapnikurikas – olulist hapnikuvaegust pole talvelgi. Pruunikaskollane vesi on vähe läbipaistev (Joonis 17). Haruldastest taimedest esineb siin laialehine vesiriis ja punakas penikeel. Taimhõljumit on väga palju, loomhõljumit ja põhjaloomastikku vähe. Kaladest on järves särge, ahvenat, haugi ja linaskit, kuid ka säinast, kokre, kiiska, lutsu ja viidikat. (Endla järv)

Joonis 17. Vaade Endla järvele (Erakogu)

Liigirikas on ka järve haudelinnustik. Siin pesitsevad kalakajakas, jõgitiir, sinikael-, piil-, räga- ja luitsnökk-part ning tuttvart, ka järvekaur, kõrkja-roolind, rootsiitsitaja. Siin on peatunud külmnökk-luiki, raba-hõbekajakad, sulgivad viupardid, punapea-varid, sõtkad ja jääkosklad. Teede puudumise tõttu on järv raskesti ligipääsetav. Sellegipärast on Endla kaldad olnud juba kaugel kiviajal inimestele tuntud, kes on siia maha jätnud võrgukive, kivitalva ja kaabitsad, mis leiti 1955. aastal. (Endla järv)

Kalastada on võimalik ainult paadist. Endla järve sihtkaitsevööndisse minekuks on vaja looduskaitseala luba. Järvel on püük lubatud suvisel ajal spinningu ja käsiõngega, aga talvel võib püüda sikuti ja ka kirplandiga. Linaski püük algab järvel 21. juulil. Haugi, ahvenat ja teisi kalu võib püüda järvel 1. juulist 31. märtsini. (Endla järv)

Endla järvel teatud püügikohtadel kalameeste pandud nimed. Tuntuimad neist on suure Endla madalik ja sügavik ning väikse Endla madalik ja sügavik.

4.2. Sinijärv

Jõgevamaal, Jõgeva vallas, Kärde ja Tooma külade lähedal asuv looduslik järv (Joonis 18). Mitteavalik veekogu. Järvest voolab läbi Põltsamaa jõgi. Järv asub Endla looduskaitsealal, kus kehtivad liikumispiirangud. Sinijärve ääres asub RMK Sinijärve lõkkekoht, mis on külastajatele suletud aprillist mai lõpuni, ülejäänud ajal saab lõkkekohas viibida kaitseala valitseja nõusolekul. (Sinijärv)

Joonis 18. Sinijärv (Riigimetsa Majandamise Keskus)

Sinijärv on kanali kaudu ühenduses Endla järvega. Juurdepääs järvele on raskendatud ja kalapüük võimalik vaid paadist. Endla järvest saab püüda särge, ahvenat, haugi, linaskit, kokre, ja säinast. (Koržets, 2003)

Järvel on püük lubatud suvisel ajal spinningu ja käsiõngega, talvel võib püüda sikuti ja kirplandiga. Linaski püük algab järvel 21. juulil. Haugi, ahvenat ja teisi kalu võib püüda järvel 1. juulist 31. märtsini (Joonis 19). (Koržets, 2003)

Joonis 19. Robin omapüütud suurima haugiga (Erakogu)

Kunagi tekitati Sinijärvele pais, mille ehitamiseks kasutatud roikaid leidub järves tänaseni. Ka Sinijärvel on kohti, mis on kalameeste poolt nime saanud. Lõunapoolse külje nimi on

Pargialune ning Jõgeva poolset ja põhja külge kutsutakse Ervita pooleks. Järve kaldal Räägu kanali ääres on telkimisplats ja lõkkekoht, mida võib kasutada juulist märtsini, kui ei ole liikumiskeeldu.

4.3. Põltsamaa jõgi

Põltsamaa jõgi kuulub jõe ääres asuvale linnale Põltsamaale on Pedja jõe parempoolne lisand ja saab alguse Pandivere kõrgustikust ning on ainus jõgi Eestis, mis voolab nelja maakonna piires. Jõe on varem loetud ka Emajõe lisandina ja Pedja jõe peajõeks. Jõgi on 136 kilomeetrit pikk ja langeb 72 meetrit. Valgla pindala on 1270 ruutkilomeetrit. (Põltsamaa jõgi, 2020)

Katsepüükide põhjal on Põltsamaa jões (Joonis 20) väga laialt levinud kalaliikideks hinnatud haugi, särge ja lepamaimu, laialt levinud liigiks võldast. Ülemjooksul on tavaliseks liigiks ka jõeforell, kesk- ja alamjooksul säinas, luts ja ahven. Alates 1997. aastast tehtud vaatlustega on veel kindlaks tehtud järgnevate kalaliikide esinemine: ojasilm, roosärg, teib, turb, mudamaim, linask, rünt, viidikas, tippviidikas, latikas, trulling, luukarits, angerjas ja tõugjas. Tõenäoliselt on peetud, et püsivalt või regulaarselt leidub ka kokre, hõbekokre, hinki, vingerjat, kiiska ja nurgu. Jõe eri lõikude liigirikkust ja mõnede liikide arvukust on pärssinud jõe rajatud kalade rännet takistavad paisud. 2015. aasta lõpuks olid kõik jõe paisud saanud kalapääsu, kujundatud ümber kärestikuks või likvideeritud. (Põltsamaa jõgi, 2020)

Joonis 20. Paadiga jõel (Liiv)

Põltsamaa jõgi on olnud periooditi vähirikas, kuid nende populatsiooni on korduvalt laastanud katk (1897–1901, 1935, 2004–2005). Alates 2005. aastast pole katsepüükidel enam ühtegi vähki tabatud, kuid on arvatud, et mõnes kohas võib neid vähesel hulgal siiski säilinud olla. (Põltsamaa jõgi, 2020)

Koeru ja Ervita piirkonna kalameeste seas on Põltsamaa jõgi nii suvel kui ka talvel üks sagedamini külastatavamaid püügikohti. Jõel on mitmeid kurve, lisakraave ja sonne¹, mis on saanud kohalikest kalameestest nime mõne minevikusündmuse põhjal.

Sonn, kust jõele lähevad enamasti Rakke kalurid nimetatakse Gerta sonniks. Koht on saanud nime jõe läheduses asuvad talu perenaise järgi. Perenaine oli Koerust pärit kirgliku kalastaja Mati Ööpiku tädik Gerta Ööpik. Kalameeste jutud pajatavad, ta oli kurja loomuga metsavaht ja ajas enamiku inimesi jõe äärest ära. Kalurid said siiski temaga kokkuleppele, prouale viidi pudeli veini ja vastutasuks lubati neid jõele. Nüüdseks on ta surnud, kuid nimi on jäänud kalameeste seas püsima. (Ringmets, 2019)

Gerta sonnist veel edasi allavoolu minnes alustatakse tavaliselt püüki Atsi kraavist. Kraav sai nime selle ääres pidevalt jalutanud Atsi nimelise meesterahva järgi. Peale Atsi kraavi tuleb hobuseraua kurv, mis näeb kaardil välja nagu hobuseraud. (Ringmets, 2019)

Teine sopp on Põlenud raba sonn. Sonnist üle jõe asub raba, mis 1975. aastal põles ja selle sündmuse järgi on sonn saanud oma nime. Põlengu ajal vedasid kalamehed tuletõrjujaid paatidega põlengut kustutama, vedajate hulgas oli ka Koeru mees Mati Ööpik, kes vedas tuletõrjujaid tehase paadiga tuld kustutama. (Ringmets, 2019)

Allavoolu edasi minnes on Linnussaare sonn, mis sai nime läheduses oleva talu järgi, mis asus Linnussaare künkal. Talu vundament on tänaseni säilinud, kus enam kedagi ei ela. Gerta sonnist allavoolu liikudes on kolme karu sonn. Nime sai sonn selle järgi, et seal oli kunagi uppunud karu ema oma kolme pojaga. (Ringmets, 2019)

Peale Linnussaare sonni tuleb Allikatõus. Nime on saanud sonn, sest selles asub allikas, mis talvel ei jäätu ja tõstab jääle vett. Peale Allikatõusu tuleb jõgede ristumiskoht, kus Põltsamaa

¹ Sonn murdes: väike üleujutatud heinamaa või jõeäär, järve- või jõesopp, loik. (Eesti ÕS, 2018)

jõgi hargneb kaheks, Nava ja Vana jõeks. Mööda Nava jõge liikudes jõutakse Endla järvele või Sinijärvele. Mööda Vana jõge minnes jõutakse Kirikumäele või siis NATO sillani, kus voolab jõgi edasi Põltsamaa jõena. (Ringmets, 2019)

Põltsamaa jõgi on hea õngitsemispaik (Joonis 21). Enamasti õngitsevad kalastajad jõest haugi, ahvenat, särge ja säinast. Säinas talvel kalameeste saagiks ei lange, sest nimetatud kala talvitub. Suvel kasutatakse jõest kala püüdmiseks õnge ja spinningut, talvel sikutit ja kirplanti.

Joonis 21. Põltsamaa jõgi (Ling)

5. KALAMEHEJUTUD VAN AISAGA

Minu vanaisa, Rein Ringmets on kirglik kalamees. Huvi kalastamise vastu tekkis tal 1967. aastal, kui asus Koeru elama. Kalamehe pisiku sai vanaisa oma sõbralt, Vello Starastilt, kes on kahjuks meie seast lahkunud. Mati Ööpik on teine sõber, kellega on pikki aastaid koos õngitsemas käidud. Kolmekesi on käidud pikkadel ja seiklusrohketel kalaretkedel. (Ringmets, 2019)

Vello ja Matiga õngitsesid nad nõukogude ajal enamasti Põltsamaa jõel ning Peipsi järvel (Joonis 22). Tollel ajal sai laenata sovhoosist bussi või maastikuauto villise, millega kalale sõita. Püügiretki võeti ette peaaegu igal nädalavahetusel. Suvel ehtasid sõbrad Peipsi äärde Kalma külla osmiku, kus sai ka ööbida. (Ringmets, 2019)

Joonis 22. Rein Põltsamaa jõel (Erakogu)

Aegade jooksul on Reinu lemmik püügikohtadeks saanud, Põltsamaa jõgi ja Endla looduskaitsealal asuv Sinijärv. Järvemaal püüab vanaisa enamasti kala Põltsamaa jõel, mida

mööda jookseb Järva- ja Jõgevamaa piir. Peipsi järvel ei ole enam aastaid käidud, sest tervis on kehva ja puuduvad kaaslased, kellega pikk sõit ette võtta. (Ringmets, 2019)

Meenutades paljusid kalaretki, siis otsest lemmikut ei ole. Vanaisa arvates on iga kalalkäik omamoodi meeldiv ja erinevate seikade poolest meelde jääv. Esimeste seas meenub kindlasti see, kui Rein Peipsi järvest oma elu suurima haugi püüdis. Kõige suuremad kalad on kaks 12,5 kg haugi, kellest ühe sai ta landiga Peipsist ja teise ahinguga Sinijärvest. Järvamaa suurimast veekogust Väinjärvest ei ole ta väga suuri kalu saanud, kõige suurem on olnud kuni 2,5 kilogrammine haug. Väinjärvel on Rein vähe kala püüdnud, sest tema arvates on järv liiga kapriisne ja suurt kala raske saada. Kodukoha järve külastab ta vahel ahvenapüügiks. (Ringmets, 2019)

Kalapüük on enamasti lõõgastav tegevus, kuid pikkade aastate jooksul on ette tulnud ka väga ohtlikke olukordi. Aastakümneid tagasi ühel sügisööl, 4. oktoobril kalastati Vello Starasti ja tema poja Leoga Sinijärvel. Ootamatult läks paat ümber, kalamehed müttasid terve öö pimeduses, et veest ja järve põhjas olevast paksust mudast välja saada. Täpselt aasta hiljem 4. oktoobril oldi taas koos Vello ja tema teise poja Ainiga Sinijärvel ja jälle läks paat ümber, ka seekord lõppes kõik õnnelikult. (Ringmets, 2019)

Palju on olnud ka talvel läbi jää kukkumisi. Kõige ohtlikum neist oli Soomes Loviisas, kui jää ei pidanud raskusele vastu ja vanaisa vajus koos mootorsaaniga läbi. Päris põhja ta saaniga ei vajunud ja õnnekombel suutis kuidagi veest välja tulla. (Ringmets, 2019)

Lapsepõlv oli raske ja sellel ajal Rein kala ei püüdnud. Selleaegne eluolu ei võimaldanud kalastustarbeid soetada. Kalapüüki alustas ta spinninguga, mis on saanud tema lemmikpüügivahendiks ja eelistab landi loopimist õngitsemisele. Vanaisa esimene ritv oli vana Vene alumiinium ritv, millel küljes „Nevskaja“ ketas. Parema saagi tabamiseks lasti kettad ümber teha. Kolhoosi tehases töötas väga osav treial, kes pani ketta sisse kuullaagrid. Pärast ketaste töötlemist toimusid kevadel Tori jõel rajooni kalapüügivõistlus. Rein otsustas koos kalamehest sõbra Mati Ööpikuga sellel võistlusel osaleda. Tänu nutikale ideele ketas ümber teha, lendas lant kuni 150 meetrit. Teiste rajoonide mehed vaatasid ja imestasid, mis imemehed need on, lant aina lendab ja lendab. (Ringmets, 2019)

Püügivahendite muutumine aja jooksul on meeletu. Tänapäeval on väga palju erinevaid lante, kettaid, jõhve, latte ja püügitehnikaid. Aastakümneid tagasi talvel Peipsi järvel käies püüdis vanaisa kala ainult kirbuga. Kalaretkedel märgati, et kohalikud Peipsi kalastajad teevad sikuteid. Rein ja Mati otsustasid endalegi need meisterdada ning lõpuks talvel toimus püüdmine ainult sikutiga. Võrreldes vene ajaga on talipüügi vahendid väga palju muutunud. Nüüd on olemas igasuguseid erinevaid sikuteid, põiklante, kirpusid ja püügitehnikaid. Vanaisa on koos Mati Ööpiku ja Kuuno Laansaluga endale ise pöörlevaid lante teinud, mehed püüdsid nendega aastaid ja töötasid väga hästi. Keegi kohalikest kalameestest luges ajakirjast, et lapse lutist saab lanti teha. Vanaisa otsustas seda proovida ja tema meeldivaks üllatuseks saadi nende lantidega ka kala. Praegu pensioniplõve pidades valmistab ta taas hobikorras kodus lante, lootuses ikka suuremat kala tabada. (Ringmets, 2019)

Vanaisale meeldib kalapüük nii suvel kui ka talvel, mõlemal on oma võlud. Talvel jääaugu serval istudes on suur tähtsus ilmastikukindlal riietusel. Suvel õngitsemise eeliseks on soe ilm. (Ringmets, 2019)

Allveepüüki ta halvasti ei suhtu, kuna nooruspõlves harrastas ka ise seda. Noorena oli peamine allveepüügi harrastamise koht kodujärv Väinjärv. Ta kala eriti lasknud, aga püss oli alati kaasas. Allveepüügi miinus on, kui vee alla minnakse, siis ei taheta tühjade kätega tagasi tulla ja kiputakse laskma alamõõdus kalu. Tema sõnul on suurt kala raske lasta, kuna ta on nii tark, et ei lase kalameest ligi, aga väiksem laseb. Seetõttu, et lastakse alamõõdus kalu. Laskmisjäljed on sageli kaladel näha, püüdes väikse haugi või linaski, siis on tihtipeale sabad otsast või turjad läbi lastud. Kui allveepüüki mõistlikult harrastada, siis ei ole ohtu, kui laskmisega liiale minnakse ja hakatakse iga kala laskma, siis pigem ei tohiks seda teha. (Ringmets, 2019)

Vanaisa arvates ohustab kalade arvukust Eestis liigne püüdmine. Näiteks, kalamehed käivad talvel Pärnu lahel õngitsemas ja püüavad välja 50 – 60 kilogrammi ahvenat ühe inimese kohta. Paljud kalamehed viivad koju ka alamõõdus kalu. Vanaisa arvates peaks kala massilise püügi piiramiseks kehtestama haugi ja ahvena püügi normid. Vene ajal võis püüda kolm haugi, aga praegu püüavad mehed 50 – 60 haugi päevas. Viimsael ajal laseb vanaisa suure osa püütud kaladest tagasi, koju viiakse ainult suured kalad. Rein ei salga, et vene ajal sai tegeletud ka röövpüügiga, kuid vanemas eas on suhtumine kalapüüki muutunud. (Ringmets, 2019)

Vene ajal toimusid iga-aastased Koeru mängud ja seal esindas Rein koos Velloga majandit. Igal aastal saavutasid nad 1. või 2. koha. Võistlustel osalesid Udeva sohvoos, Koeru sohvoos ja elektrikud, kuid neist ei olnud Reinule ja Vellole vastasied. Suured sõbrad olid kalapüügis väga osavad. Vanaisa sõnul võis Vello kala isegi kaevust välja võtta. (Ringmets, 2019)

KOKKUVÕTE

Kalastamisest saadav nauding on võimeline tekitama sõltuvust. Ei ole vale ütelda, et üsna paljude kalastajate jaoks ongi kalapüük sõltuvushaiguseks. See sõltuvus on aga suurepärane, erinevalt mitmetest teistest, isiksust lõhustavatest ersats-sõltuvustest nagu alkohol või narkootikumid, mis täidavad inimese hinge tühja koha juhul, kui inimesel pole võimalik kogeda tegelikke, võltsimata naudinguid. (Koržets, 2003)

Seega ei hoolitse huvikalastaja oma ainelise heaolu, vaid hinge pärast. Kalalemineku sisemiseks ajendiks on side suuremaga, ehedate tundmuste kogemine ja püüdlus meelerahu järele. Kui vahel ka mõni kena kala koju tuuakse, on asjad hoopis hästi. (Koržets, 2003)

Töö käigus sain põhjalikumalt teada harrastuspüügi ajaloost, vahendite muutustest ja Järva- ja Jõgevamaa kalastuspaikadest.

Võib arvata, et kalameheks ei sünnita. Maailm tunneb küll hulganisti mere- ja kalameestegi dünastiad, ent suurimad mõjutajad polegi geenid, vaid mõjuks sobivad isikud ja muud asjaolud, milledest tähtsaim näib olevat kalastuseks sobiva(te) veekogu(de) lähedus. (Tomingas, 2014)

Koerust pärit kirjanik ja kirglik kalastaja Hannes Tomingas on öelnud väga tabavalt: „Õndsad on kalamehed, sest teised ei tea, millest nad ilma jäävad.“ (Tomingas, 2014)

Täna kõiki, kes aitasid kaasa uurimistöö valmimisele.

KASUTATUD MATERJALID

- Elango, J., Lett, H. 1978. Kalastaja käsiraamat. Tallinn: Valgus.
- Emajõe Nupuklubi. 2006. Kalapüük lendõngega – hobi või elustiil?.
http://www.nupuklubi.ee/index.php?option=com_content&task=view&id=89&Itemid=28.
20.04.2020.
- Endla järv. <https://www.kalapeedia.ee/endla-jarv.html>. 29.12.2019.
- Janowits, M. 1927. Endla. <https://www.vanadpildid.net/endla-12852>. 20.10.2019.
- Joonuks, H. 1953. Joonuks Väinjärvel. <https://www.vanadpildid.net/joonuks-vainjarvel-3298>.
20.10.2019.
- Kalale! 2017. <http://www.kalale.ee/otsi/14884897119535/?q=ritv+ja+ketas>. 01.06.2020.
- Karakat. 2020. <https://et.wikipedia.org/wiki/Karakat>. 21.05.2020.
- Koržets, V. 2003. Õngitsemine. Tallinn: Kalastaja Raamat.
- Krause, T. 2014. Väinjärv – selge vesi, suured kalad ja allveekütid.
<http://www.kalale.ee/ajakiri/veekogud/73>. 10.12.2019.
- Käsiõng. 2018. <https://www.kalapeedia.ee/5247.html>. 20.04.2020.
- Käsiõng. 2020. <https://et.wikipedia.org/wiki/K%C3%A4si%C3%B5ng>. 20.04.2020.
- Liiv, H. Paadiga jõel. <https://www.vanadpildid.net/paadiga-joel-86>. 01.06.2020.
- Ling, G. Põltsamaa jõgi. <http://www.seikleveel.ee/ee/routes-ee/river/62-pltsamaa/route/50-pltsamaa-jgi#>. 01.06.2020.
- Mae, R., Kask, H. 2010. Õngemees kalavetel 4. Tallinn: Kalastaja Raamat.
- Pae, T., Sokk, H. 2007. Järvamaa. Eesti Entsüklopeediakirjastuse AS.
- Palm, A. 2014. Väinjärve vesi paistab silma oma hea läbipaistvusega.
<http://www.kalale.ee/ajakiri/veekogud/73/14147599291086>. 29.12.2019.
- Põltsamaa jõgi. https://et.wikipedia.org/wiki/P%C3%B5ltsamaa_j%C3%B5gi. 21.05.2020.
- Reinberg, T. 2011. Kalamees sikutas Väinjärvest välja hiiglasliku haugi.
<https://jarvateataja.postimees.ee/381934/kalamees-sikutas-vainjarvest-valja-hiiglasliku-haugi>.
15.03.2020.
- Riigimetsa Majandamise Keskus. Sinijärv.
<https://loodusegakoos.ee/kuhuminna/kaitsealad/endla-looduskaitseala/5204>. 01.06.2020.
- Ringmets, Rein. 2019. Kalandus. Ringmets, R., helilindistus.

Sinijärv. <https://www.kalapeedia.ee/sinijarv-endla-sinijarv.html>. 20.10.2019.

Talipüük. Püük kirptirgu ehk marmõssiga (I osa). 2011. <https://www.kalaportaalee/opetused-ja-artiklid/364-talipuuk-puuk-kirptirgu-ehk-kirbuga-osa-1>. 20.10.2019.

Talipüük. Püük sikutiga (I osa). 2011. <https://www.kalaportaalee/opetused-ja-artiklid/370-talipuuk-puuk-sikutiga-ehk-sikuskaga-1-osa>. 20.04.2020.

Tammik, J. 2020. Kalapüük nõuab veidi eelteadmisi. – Järva Valla Leht, aprill 2020, lk 11.

Tomingas, H. 2014. Hannese kalamehejutud. Vändra: Gutenbergi pojad.

Vrooom. 2010. <http://vrooom.ee/news/11241>. 21.05.2020.

LISA 1. INTERVJU KÜSIMUSED

Olen Koeru Keskkooli 11. klassi õpilane Robin Ringmets ja koostan uurimistööd teemal „Kalandus Järvamaal“. Oma töös keskendun harrastuspüügile. Palun Sul leida aega ja vastata järgmistele küsimustele.

1. Millal Sul tekkis huvi kalastamise vastu?
2. Miks just kalastamine?
3. Kui sageli kalastad Järvamaal?
4. Kõige suurem kala, mille oled püüdnud? Millisest veekogust? Suurim kala, mille oled Väinjärvest püüdnud?
5. Kas on mõni veekogu, mis on aja jooksul lemmikuks saanud?
6. Kirjelda oma kõige meeldejäätavat kalaretket.
7. Kas Sul on kalal olles ette tulnud mõni väga ohtlik olukord?
8. Kuidas hindad kalade arvukust Eesti veekogudes? Mis ohustab Sinu arvates kõige rohkem kalade
9. Kumb meeldib Sulle rohkem, kalapüük suvel või talvel?
10. Kuidas suhtud allveepüüki?
11. Kirjelda kalastusvahendite muutumist ajas. Millega püüdsid kala lapsepõlves?
12. Kas oled kunagi osalenud mõnel kalapüügi võistlusel? Kuidas läks?